

Hvad tænkte slangetæmmersken?

1.

I foråret 2011 havde jeg en lykkelig stund, da jeg skulle gennemgå Sophus Claussens *Djævlerier* (1904), skrevet af min litterære følgesvend gennem 40 år af mit liv. Jeg var netop ved at forklare disse to verslinier i digtet "Mennesket", der slutter digtsamlingen:

Havde Slangetæmmersken med sin Ild ej sønderlidt mig
Og jeg ej elsket hende – hendes Slanger havde bidt mig.

-da en kvik studerende bemærkede højlydt: - Jamen, slange er da penis, ikke? . – Jo, det er i en vis forstand, svarede jeg. Bagefter tænkte jeg, at det ikke var et tilstrækkeligt svar, og at et bedre kunne gives med henblik på at karakterisere en dimension i den mandlige eros.

2.

Spørgsmålet kunne have været affejet med at slangetæmmersken er en kvinde , så 'hendes slanger' kan ikke være penis. Men hvad er det så for nogle slanger, hun tæmmer? Det er en lang historie¹, der fører ind området mellem biografi og digt i Sophus Claussens forfatterskab, og kommer rundt om romanen *Valfart* (1896), digtene "Mennesket"(1904) og "Livets Kærmesse" (1904/ trykt 1912) og hele djævleri-fasen 1898-1904.

Slangetæmmersken er en uhyre vigtig figur i Claussens forestillingsverden omkring 1900, og hun havde en reel parallel i hans liv, Clara Robinson hed hun. Han mødte hende ca. 1. juni 1894 i Genua og var sammen med hende indtil 21. september 1894, hvor han steg på toget fra Nice til Paris. Han mødte hende sandsynligvis aldrig senere, men to breve² fra hende fra efteråret

¹ En historie, der flere gange er fortalt af bl.a. Jørgen Hunosøe i *Gift med den sidste engel* Kbh. 1984, og Keld Zeruneith i *Fra klodens værksted*. Kbh. 1992. Men da jeg selv omkring 1980 var med til at udforske den i diskussioner med Jørgen Hunosøe, der afgjort vidste mest, fortæller jeg den her som min egen og lidt anderledes end i Bo Hakon Jørgensen: *Maskinen, det heroiske og det gotiske*. Odense 1977.

² Optrykt i oversættelse i Jørgen Hunosøes artikel "Breve fra Clara" *Danske Studier* 1985, s.126-135.

1894 taler om forholdets alvor i hvert fald fra hendes side. Han skrev hende to år efter ind i romanen *Valfart*, som man senere har påvist er strikte biografisk, som den kvinde, hovedpersonen Silvio udvikler sig frem til. Også her hedder hun Clara og kan i en vis forstand tæmme slanger, uden at hun dog endnu bliver kaldt slangetæmmerske. Som resultat af samværet med hende skriver Silvio:

"Uden Frygt for Slanger strækker jeg mig efter Frokost ved Fru Claras Side i den høje Skov mellem Bjergene, hvor Græsset er grønt og langt. Jeg, som i min første Ungdom havde en syg Frygt for Slanger, og, naar jeg havde forladt min unge, yndige Veninde, hver Nat drømte, at min Seng var ompændt af Hugorme Jeg elsker, omfavner den store Natur uden Frygt. Mit Hjærte var gennemhullet af Spot og Ironi som en gammel Ruin af Snogehuller. Og nu er jeg nyfødt; jeg tror paa alt."(s. 198)

Tydeligt er det, at Claussen her flirter med en jargonagtig forståelse af slange som penis i samlejet, men han udvider desuden betydningen til frygten efter samlejet for at have forbrugt den 'yndige veninde' ('hugorme' – at hun skulle hævne sig), og videre endnu knytter han slangen ('snogehuller') sammen med 'spot og ironi' (- at hun bare var en af mange og god til at ligge ned osv.). Ligeledes tydeligt er det, at den frygt for slanger nu er blevet afløst af en tillid til og en tro på -, ja her står der 'den store natur', men der kunne vist lige så godt have stået Claras natur, der ud over hendes krop også omfatter hendes evne til at fortælle himmelsk. Det er selve sammenknytning af himmelsk og jordisk i hendes person, der helbreder for slanger: frygten for at forbruge kvinder og for ud af forbruget at have skabt hævnerrige kvinder (jf. femme fatale).

Ti år senere i digtet "Menneske" er hun, som allerede citeret, blevet til en slangetæmmerske, som hvis han ikke havde elsket hende, havde ladet sine slanger bide ham. Hun er i digtet en del af et dæmonisk kvinderegister, som Livets Drage forsøger at narre jeget eller kongesønnen med. Dog lader han sig ikke narre, men gennemskuer "Dragens List" med både kyske og villige damer.

Slangetæmmersken er følgelig en af dragens former, "Dyret" som det kaldes, der vil bide ham, hvis han ikke elsker det:

Men jeg saa med Studsen Dyret i dets stumme slange-nøgne
Forladthed, og jeg rørtes af et Glimt i dets Øjne.

Thi de Øjne elsked mig med en talende Flamme:

"Skønt vore Viljer strides, er vor Lyst dog den samme".

[... "]

Guddommelige Slange! Jeg var min Kraft berøvet,

Naar jeg ikke saa det Levende, der glimted dybt bag Løvet"

Da bliver den en Guddom. Ikke Dragen ond og tornet!

Det Instrument, jeg blæser, kaldes Vidunderhornet.

Netop i kraft af digtet ('vidunderhornet'), kan vor kongesøn vandre velbestøvlet på ryggen af dragen, og det er samme formens kraft – evnen til fabulerende allegorisk omsætning: drage, slange, kongesøn – der gør ham i stand til at indse, at de dæmoniserede kvinder, herunder slangetæmmersken, også stræber efter ham med en lyst af samme art som hans egen efter dem. Ja, han røres ligefrem ved at indse også deres eros-drift. Slangen er derfor allegorien for seksualitetsfrygt, og slangetæmmersken er den kvinde som kan tæmme denne frygt ved ikke at kunne skades af seksualiteten, men praktisere den og løfte den til en figuration af den guddommelige eros.

Noget sådant havde Claussen oplevet sammen med Clara Robinsson sommeren 1894 i Italien, men det var svært at få gentaget erfaringen ved hjemkomsten til Danmark og i tiden herefter. Og hvad værre var, måtte han ud i det møjsommelige arbejde at gennemlyse og vrangvende kyskheden for at kunne se den levende kærlighedsdrift i den. Det er indholdet i den djævleri-periode, som digtsamlingen "Djævlerier" fik navn efter og som linierne i titeldigtet "Djævlerier" markerer det: " Jeg sér paa dit himmelske Smil/ at man hvisker dig Djævle i Øret", hvor djævle frit kan oversættes som 'lyst til eros'.

Endnu værre var det, da han i sommeren 1904 fandt et gammelt digt frem fra 1890 om et besøg på et hotel som 19-årig og da kunne

indse, at historien med slangetæmmersken var en slags livsskæbne for ham. Det blev til digtet "Livets Kærmesse", som ikke kom med i samlingen "Djævlerier", da det ville have modsagt samlingens positive slutning i digtet "Mennesket", som jeg her konstant cirkler om. Og det skønt han selv lægger op til kermesse-episoden i dette digt:

Jeg har genkendt Dragens List hos en meget kysk Prinsesse,
som var kongelig og from ... og en Gang paa en Kærmesse

hos en Slangetæmmerske, som med Haanden fuld af Slanger
mig bød en spændig Favn, som jeg modtog uden Anger.

Næsten det samme ordvalg bruger han om heltinden, Miss Wanda, slangetæmmersken i "Livets Kærmesse" i det lange digts sidste strofe :

Jeg kyssed hende længe uden Anger...
men maatte flygte over Hals og Hoved
-for ej at blive bidt af hendes Slanger

Man spørger sig selv, hvorfor nu det? Hvorfor er han nu ved at blive bidt af de slanger, han før undgik ved ikke at kaste giftige blikke på dem? Ja, her har slanger sandsynligvis skiftet betydning til at dække den afslørende tale, Miss Wanda fører om netop det samfund, jeget bebor og selv er en del af. Til støtte for dette betydningsskift kan man huske, at Valfart-citatet i starten af denne artikel knyttede slange sammen med spot og ironi. Den store autentiske kærlighedsoplevelse 1894 er siden blevet brugt til en kritik, i forlængelse af Miss Wandas synspunkter, af det borgerlige samfund eros-og seksualitetsforvaltning, men nu trues jeget af sin egen borgerliggørelse, der omtales i næstsidste strofe:

Jeg saa en Gang de Mænd, hvorom hun talte,
-Ministeren – Magisteren – Poeten.
De havde Tryner ... men var vel betalte.

Det er sådan set hele djævleri-projektet, han flygter fra, der med sin pukken på den sande kropslige eros op imod samfundets forvrængede seksualitet, hvor mændene falder for dukker, endda som i digtet for automatdukker af træ. Men de mænd, der er faldet for dukken, er vel betalte, de har deres plads fortsat i samfundet, medens han selv står uden for med sine natlige møder med Miss Wanda (læs digtskrivning om natten med hende som inspirationskilde):

Ved Siden af mig boede Miss Wanda.
Hun spottede fyrigt Ægteskabets Lykke,
Men sværmed mangan Nat paa min Veranda.
Miss Wanda! Miss Wanda!

Hun hører til på det nævnte hotel, som er i tre etager med syv karnapper, og som er "efter vores Sind" dvs. indrettet som bevidstheden. Miss Wanda favnes gerne med jeget om natten højt over deres balkoner, medens hun om dagen står med sine slanger midt på markedet. Hun kalder sig "en Slange, den Vellystslange, som omslynger Verden". Fra denne position véd hun noget om de blændværker, som samfundet skaber for mænd, skadelige dukker med blonder, guldhår, blanke blikke og gennemført mekanik, mens et samvær med hende selv ville forløbe uden skade. Hævder hun, men digtet jeg oplever altså noget andet, at tage skade på sit familie- og samfundsjeget ved at flirte så kraftigt med hende i bevidstheden ('højt fra vore to Balkoner') og i digtning. Den digtning, som i udtrykket "Vidunderhornet" i "Mennesket" blev lovsunget for at kunne forvandle seksualitet til guddommelig eros. Vellystslangen har altså faktisk "Slanger under Pudén", som bider, når digtets rene verden forlades, og jeget skal indtræde i samfundet.

3. Så 'slange' betyder meget mere end penis, selv om forbindelsen er der. Den betyder vellysten, som kan dæmoniseres til slangen ond og tornet, når den underkastes giftige blikke eller den kan ophøjes til en guddommelig eros, når digtets vidunderhorn fungerer. Og uden tvivl ligger der også en luderhentydning i

'slangertæmmerske', der yderligere understreges af det lidt reklameagtige navn 'Miss Wanda'. Andre steder i digtsamlingen *Djævelerier* opsøges en sådan luderagtig gestalt ("Trappen til Helvede"), Dronningen af Saba tager sig gerne en kulsort slave til elsker i stedet for Kong Salomon, og i "Mennesket" lyder nogle linier til, at kongesønnen vil gøre det samme:

Jeg vover tit, naar Nætterne er bællene sorte,
at kalde paa den Dejlighed som bor ved Dødens porte.

Drømmen om, at der fandtes en særlig frelsende erotisk-sanselig kvindelighed blev en slags livsskæbne for Claussen. Én gang opfyldtes den, kunne han indse bagefter og skrev opfyldelsen ind i *Valfart*. En periode derefter prøvede han på at gennemlyse og kritisere hele samfundet ud fra sin bekræftede drøm. Men efterhånden blev dens eneste sted digtenes rum, og til sidst måtte han flygte fra sin drøm om slangetæmmersken, da drømmen undergravede hans almindelige liv. Drømmen havde været motoren i hans digtning, så det var vel forståeligt, at han på dette tidspunkt omkring 1905-07 opgav poesien.

En sådan drøm i dens specifikke Claussen-udgave hører selvfølgelig til i tiden omkring 1900-århundredskiftet med de samfundsmæssige og kønsdifferentierede muligheder og begrænsninger, tiden rummede. Men den er også en almen gennemspilning af en mandlig forventning til den kvindelige modpart i et kærlighedsforhold. Hvilket menneske (kvinden) kan leve op til dette mandlige fantasme, og hvad tænker hun, medens hun skal gøre det? Mænd frygter stadig slanger under puden, hvis kønnenes lyst viser sig ikke at være den samme. Og slanger er her ikke penis, men handlinger fra et uventet og ikke accepteret sted i det erotiske spil. 'Slangen' bebor stedet for den højeste vellyst og den dybeste misforståelse, området mellem subjekt og subjekt i erotisk interaktion. Fra dette kildeområde udspringer dens forskellige allegorisk fabulerende betydninger. Og området skal omkring 1900 bære det dæmoniske navn 'slange', fordi det er så uaccepteret, at det erotisk/seksuelle kan være et livsfundament, hvorudfra verden fornyes.

4.

Sådan tænker en mand, men måske tæmmer kvinder slanger ved ikke at tænke dem som slanger? Clara har i hvert fald en moddrøm, som, hvis man skal tro Sophus Claussens nedtegning og oversættelse af den, siger lidt om, hvad hun tænkte:

Claras drømme³

Jeg drømte, at Toscanerinden dræbte en Okse.
Vi var der alle sammen i Køkkenet:
Du, jeg og hun og Fortunato.
Jeg drømte, at hun stod med en lang Slagterkniv
Og skar i Oksens Hals.
Men Oksen laa paa Gulvet og saa
 paa mig med et Øje fuld af Medlidenhed
Jeg sagde: lad os aabne Døren; inden vi dræber Dyret;
Thi det kunde blive rasende og springe i Vejret.
Og vi gav os alle til at lukke Døren op.
Men Døren var lukket og ingen kunde aabne den.
Vi var lukkede inde med Oksen.
Og som jeg havde sagt, sprang Oksen i Vejret,
Den sprang lige op til Loftet
Og den begyndte at ødelægge og myrde
 os alle
Baade Toscanerinden, og dig og Fortunato,
Saa I var helt døde.
Og også mig stangede den, men
Jeg kunde intet mærke, og den kunde
ikke undlive mig.
Og jeg vaagnede op i Forfærdelse...

(tilføjet til digtet læses: "Da var det, du vendte dig hæftigt i Sengen, og jeg troede at du var falden paa Gulvet og en Ulykke værd, og jeg raabte højt forskrækket")

³ Optrøkt i Sophus Claussen: *Lyrik*. Bind. 9,1. Kbh. 1984 s. 35. Digtet er utrykt og fundet frem fra Claussens notesbøger fra sommeren 1894 af Jørgen Hunosøe jf. kommentarbindet 9,2 s. 248..

Her er der ikke tale om slange men om det større, tungere og uflytteligere som oksen. Som sådan er den jo en kastreret tyr, hvad slagterkniven i dens hals måske antyder. Den kan blive rasende over handlingen, hvorfor Clara vil åbne døren for den. Det lykkes ikke, hvorfor de alle er spærret inde med det store dyr, der hævner sig på dem ved at stange dem alle ihjel, undtagen Clara, som den ikke virker på. Det tyder på en solidaritet mellem oksen og Clara, hvad også dens blik på hende peger på. Handler denne drøm ikke i virkeligheden om hendes egen eksistens: at være spærret inde med tyren, som hun må slagte, kastrere eller tæmme?.

Claussen nedskrev jo hendes drøm og må have set et eller andet i den. Også andre steder tænker han på erotisk hævn fx på Judith, der skar hovedet af den fulde Holofernes, eller som i novellen "De to Søstre paa Montmartre, hvor de to piger skærer halsen over på den prins, der vil have dem begge i sengen. Frygten for den hævngherrige kvinde sad i ham til halsen, som den udfarende erotikker, han var. Men hvad skulle kvinderne have at hævne sig over? Måske at de indgik i et helbredelsesprojekt, som handlede om kongesønnen og slet ikke om dem. Han anede, at kønnenes lyst ikke var den samme, men i digtet skulle den være det som et vildt håb om, at slangen dækkede over, at det var "Kærlighed alt sammen". Et udtryk ('alt sammen') der jo også angiver, hvor meget ordet 'slange' kan betyde inden for kærlighedens område.

*